

Rutti citaaboo

Citaaboo fahamandiroo

Fillaa kaŋ ga ŧelaj Rutti ga s'ir ka koy kala waatoo ra kaŋ alkaaley ga Izirayel jamaa juwal. Citaaboo addalil beerey affoo man'ti kala ka cebe takaa kaŋ nda woy yaw huru Irkoy jamaa ra. A g'ir cebe Rutti laadirtaraa nga kurpoo hugoo borey here nda Izirayel Koyoo here. Citaaboo ga cebe ir se takaa kaŋ nda Irkoy na Rutti laadirtaraa bana: zaraboo kaŋ ra Rutti nda Nawomi cindi bere ka tee i se gomni nda duuray beeri.

Rutti ga duu iz'aru kaŋ ga tee Dawda kaagaa. Rutti Mowab bora maapoo goo Isa Almasihu hayragey ra (Matiyu 1.5).

Bonawey kaŋ na Elimelek hugoo borey kar

1 ¹Zamanoo kaŋ ra alkaaley no ma laama Izirayel gandaa ra, heray beeri foo tee no din. Heraa woo sabbu se aru foo kaŋ ti Betelehem koyraa boro, Źuda gandaa ra, naaru ka goro ka waati tee Mowab hawsaa ra. A gana, nga nda nga wandoo nda nga iz'aru hinkaa. ²Aroo woo maapoo ti Elimelek, wandoo maapoo ti Nawomi, iz'aru hinkaa maapney ti Mahilonŋ nda Kiliyoŋ. Ngi koyra-izoo maapoo ti Efrata kaŋ goo Betelehem, Źuda gandaa ra. I cindi Mowab hawsaa ra. ³Waatoo kaŋ i goo no din Elimelek buu kaŋ ti Nawomi kurpoo. Nawomi cindi, nga nda nga iz'aru hinkaa hinne. ⁴Nga iz'aru hinkaa hiiji Mowab woyyaŋ. Woy faa maapoo ti Orpa, affaa maapoo ti Rutti. I goro no din haya kaŋ too jiiri woy (10). ⁵Woo banda ga, Mahilonŋ buu, Kiliyoŋ buu. Nawomi hinne ka cindi, a jaŋ kurpoo, a jaŋ izey.

Rutti hanga Nawomi ka koy Betelehem

⁶Hanoo kaŋ Nawomi maa kaŋ Abadantaa hinna nga gandaa borey ga ka heraa sanbu i ga, Nawomi soola ka hun Mowab ka yee nga koyra Źeenaa ra, nga nda nga nzura woy hinkaa. ⁷I na fondaa zaa cere bande ka dira ka koy Źuda gandaa ra. ⁸Nawomi nee nga nzura hinkaa se: «War si willi war do wala? War affoo kul ma koy nga jaa hugoo do. Ay g'a ŋaaray Abadantaa ga, a ma gomni tee war se, takaa kaŋ nda war n'a tee agay nda aru bisantey se. ⁹Abadantaa ma war affoo kul noo hiijay taaga kaŋ ga war biney yaynandi.» Őennoo woo banda ga, kaŋ a ga baa ka ŧerre, a na affoo kul summu. De nzura woy hinkaa hēe ka mudi doori. ¹⁰De i nee Nawomi se: «Kalaa, kalaa, ir si hun ni bande, ir ga hanga ni ka koy ni gandaa ra.» ¹¹Nawomi zaabi ka nee i se: «Ay ize woyey, wa willi war do. Macin se war ga baa war ma hanga ay bande? Ay Źen, ay si hay koyne, soko ya hin ka duu iz'aruyaŋ kaŋ ma war hiiji. ¹²Ay ize woyey, w'ay naŋ, war ma willi war do. Ay hanse ka Źen hiijay se. Ba nda ay hiiji, de hō cijinoo hunday ra ay duu iz'aruyaŋ, ¹³war ga hongu kaŋ war ga hin k'i batu hala i ma beeri? Woo se war ga wanji ka hiiji jina wala? A si hin ka tee, ay ize woyey! Abadantaa kaboo k'ay kar, ay doroo ga hanse ka bisa war wanoo.»

¹⁴Orpa nda Rutti yee ka hēe ka mudi doori. Woo banda ga, Orpa na Nawomi naagu nga gandoo ra k'a summu-summu, de a willi. Amma Rutti wanji ka hun Nawomi bande. ¹⁵Nawomi nee Rutti se: «N'ga dii ni albora woyoo Orpa yee nga dumoo nda nga koyey do kaŋ a g'i gana. Ni mo ma hanga a bande ka willi ni borey do.»

¹⁶Rutti nee Nawomi se: «Mas'ay gaabi ya hun ni bande, ka yee ay do. Nongu kul kaŋ ra n'ga koy, nga ra ay ga koy. Nongu kaŋ ra n'ga goro, nga ra ay ga goro. Ni dumoo ga tee ya ne dumi. Koyoo kaŋ n'ga gana ga tee ya ne Koy. ¹⁷Nongu kaŋ ra

n'ga buu nga ra ay ga buu, no din mo ra ay ga suturandi. Abadantaa ma goy goy ay ga nda ay hun ni bande, nda man'ti buuyan k'ir kaa cere ga.»

¹⁸Nawomi dii kaŋ Rutti kayandi nga ma hanga nga, woo se a mana yee ka šendandi a ga. ¹⁹I dira cere bande ka koy hala Betelehem. Waatoo kaŋ i too Betelehem, koyraa borey kul mipey cindi i ga hay. Koyraa woyey ga cere hãa ka nee: «Nawomi da ti woo?» ²⁰A tuuru i se ka nee: «War mas'ay cee nda Nawomi (maanaa <*anneema>). W'ay cee nda Mara (maanaa <hottay>). Zama haya kaŋ se Hini-kul-koyoo n'ay hunaroo hottandi ay ga. ²¹Kaŋ ay ga hun ne, borotaray goo ay ga, amma Abadantaa n'ay yeeti kate ay kabe kooney. War mas'ay cee koyne nda Nawomi, zama Abadantaa bere ay ga, de Hini-kul-koyoo n'ay kar.»

²²Takaa woo nda Nawomi kaa ka hun Mowab hawsaa ra. Nga nda nga nzura woyoo Rutti kaŋ ti Mowab boro. I mana kaa Betelehem kala *oržoo hegaa waati.

Rutti huru Bowazu faaroo ra

2¹Nawomi goo nda nga kurŋoo Elimelek boro foo kaŋ maŋŋoo ti Bowazu. Almarkoyŋi no kaŋ goo nda addawla. ²Han foo Rutti kaŋ ti Mowab boro, nee Nawomi se: «N'si naŋ ya koy faarey ra ka jeeney kurma kaŋ hegaykey ga bisa i ga. Ay ga tammahā ya duu boro kaŋ ma yadda ya kurma nga dumaa ga.» Nawomi nee a se: «A boori, ay izoo, koy.»

³Rutti koy faari foo ra hegaykey dumawey ga. De a ūintin ka jeeney kurma kaŋ hegaykey ga bisa i ga. A kaa ka gar mo kaŋ faaroo kaŋ ra Rutti koy kurma, Elimelek baaba-ize foo kaŋ maŋŋoo ti Bowazu wane nda a. ⁴Hala a ga gay kayna kul Bowazu hunday hun Betelehem ka kaa nga faarey ra. A too kate, kul a sallam hegaykey ga ka nee: «Abadantaa ma war gaa.» I tuuru ka nee a se: «Abadantaa ma albarka daŋ ni ra.» ⁵Bowazu na hegaykey jineboraa hāa ka nee: «May ti woyoo woo?» ⁶Hegaykey jineboraa nee a se: «Woyoo woo Mowab gandaa boro no. Nga ti boraa kaŋ hanga Nawomi bande ka kaa ka hun Mowab. ⁷A nk'a wiri ir ga nga ma jeeney kaŋ ir ga bisa i ga kurma. Za subbaahoo hala sohō da cewey ga a goo, a ga goy nda man'ti waati kayna kaŋ a hunanzam.»

⁸Bowazu na Rutti cee ka nee a se: «Ay izoo, haŋajer ya ne, masi koy kurma faari kul ra nda man'ti ne. Ni nda ay goykaw woyey ma goy cere bande. ⁹Ma lakkal daŋ ka bay nongoo kaŋ ra i ga hegay. De ma hanga woyey kaŋ ga goy bande. Ay bayrandi ay goykey se kaŋ i masi haya futu kul tee ma ne. Nda jaw na ni dii, ma koy hari haŋ kusey kaŋ i n'i too ra.» ¹⁰Kaŋ Bowazu ūelaŋ ka ben, Rutti gunguma, a na nga ndumoo sinji laboo ra jina, a nee a se: «Macin se n'ga borohennataraa woo kul tee ya ne? Agay kaŋ yaw de ti agay!» ¹¹Bowazu nee a se: «I na takaa kul filla ya ne kaŋ n'n'a tee ni nzura woyoo se ni kurŋoo buuyanoo banda ga. Ay ga bay kaŋ ni hun ni baabaa nda ni jaa do, nda ni gandaa ra, ka kaa dumi waani do kaŋ mana bay k'a bay. ¹²Ay ga Abadantaa ŋaaray kaŋ ti Izirayel Koyoo. A ma ni bana. A ma ni noo nga sufuraa, nga kaŋ fatawey cire ni kaa ka talfi.» ¹³Rutti nee a se: «Aru beeroo, ni tee ya ne boro henna. N'n'ay binoo yaynandi. ūenni henney kaŋ n'n'i har ya ne, n'ay binoo daŋ, agay kaŋ si too ba ni goykey affoo.»

¹⁴Kaŋ cirkosaa waatoo too Bowazu nee Rutti se: «Kaa ka ŋaa. Takula zaa ka sufa maafaa ra.» Rutti goro goykey jerey ga. Bowazu na taasoo gurunbu haagante ūerre a se. A ŋaa hala a kungu, de a na cindoo jisi. ¹⁵Waatoo kaŋ Rutti yee ka tun ka jeeni kurma, Bowazu na nga goykey yaamar ka nee i se: «Wa naŋ a ma kurma ba jeeni hawarey nda cere game. War masi haya laala kul tee a se. ¹⁶War ma muray ka jeeniyaŋ kaŋandi hala a m'i kurma. De mo war masi ūenni laala kul har a se.»

¹⁷Takaa woo nda Rutti cindi a ga kurma faaroo ra hala almaaroo ra. A na jeeney kar ka *orŋ kaa i ra. Orŋ kaŋ a duu a, ga koy too kokondo mee foo kaŋ ga sawa nda kilo waranza (30). ¹⁸A n'a jere ka koy hugey do. A na taasoo kaŋ a n'a kurma cebe nga nzuraa se. A yee ka nga cirkosaa cindoo kaŋ a kate a nga bande noo Nawomi se. ¹⁹Nawomi n'a hāa ka nee: «Faari foo ra ni koy kurma hō? Man ra ni goy? Abadantaa ma albarka daŋ boraa ra kaŋ na borohennataray cebe ma ne.» Rutti ūintin ka deede Nawomi se kaŋ nga mana goy kala faari foo ra kaŋ koyoo maŋŋoo ti Bowazu. ²⁰Nawomi nee nga nzuraa se: «Abadantaa ma albarka daŋ aroo woo ra, nga kaŋ gomnoo ga hanga hundikoyney nda bukawey kul.» Nawomi yee ka nee a se: «Aroo woo ti ir boro maana. A goo mo borey ra kaŋ ga hima k'ir zaa.» ²¹Rutti kaŋ ti Mowab boro, yee ka nee nga nzuraa se: «Bowazu nee ya ne, ya cindi ka kaa ka kurma nga goykey dumawey ga hala hegaa ma ben.» ²²Nawomi nee Rutti se: «A boori, ay izoo. Cindi ka koy goy Bowazu goykaw woyey bande hala boro kul masi ni ūilla.»

²³Rutti cindi a ga koy kurma Bowazu goykaw woyey bande, hala i na orž jinaa nda alkamaa kul hegay ka ben. Woo kul ra, Rutti cindi nga nzuraa Nawomi do.

Rutti kani Bowazu ceetaamey cire hala moo boo

3¹ Han foo Nawomi nee Rutti se: «Ay izoo, ay ga baa ya ni hoyray. Ay ga hima ka ceeci hala ay meešennoo ma tee ma ne sabbu kaŋ ga ni moŋoo yaynandi. ²N'ga bay kaŋ Bowazu kaŋ ni nda nga goykaw woyey cindi ka goy cere bande, ir boro no? Aywa! Hō cijinoo no, a ga koy nongu foo ra ka *orž faaru kaŋ a n'a marga farroo ra. ³Sohō jumay, ma turaari daŋ, ma ni darbay henney daŋ. Woo banda ga, ma koy farroo kaŋ ra a ga hima ka faara. Nda ni too no din masi naŋ a ma bay wala ni goo no kala waati kaŋ a ŋaa, a haŋ ka ben. ⁴Waati kaŋ a koy kani, ma hanse ka nga kanidogoo laasaabu. Nda a kani, ni dii kaŋ a jirbi kul, ma koy a do ka nga gumtaafaa kaa ceetaamey ga.^a De ma kani cewey cire. Nda a tun, kul a ga hayaa har ma ne kaŋ no n'ga hima k'a tee.» ⁵Rutti na nga nzuraa zaabi ka nee: «Ay jaa, haya kul kaŋ n'a har ya ne ay g'a tee.»

⁶Woo banda ga, Rutti tun ka koy farroo kaŋ ra Bowazu ga nga taasoo feetu. De a na takaa kul tee kaŋ nga nzuraa n'a har a se. ⁷Kaŋ Bowazu ŋaa, a haŋ ka ben, binoo jaali. A koy kani nga taasoo kaŋ a n'a marga jeroo ga. Waatoo kaŋ a jirbi, Rutti moolimooli ka koy gumtaafaa hibi Bowazu ceetaamey ga ka kani i cire.

⁸Cijinoo gamoo ra Bowazu jiti, de a fuuni nga cewey here, a dii kaŋ woy foo bara no ma kani nga cewey cire. ⁹De Bowazu n'a hāa ka nee: «May ti ni?» Rutti nee a se: «Agay no Rutti, ni koŋŋaa. Tee ya ne talfikaw, zama haya kaŋ se ni goo ir boro maanawey ra kaŋ ga ay goo nda alhaku.» ¹⁰Bowazu nee a se: «Ay izoo, Abadantaa ma albarka daŋ ni ra. Woo kaŋ ni ne k'a tee ga cebe ir se takaa kaŋ nda n'ga hanse ka baa ni nzura woyoo hugey borey ka bisa ba cee jinaa. Mana aru sooga almankoyini wala woo kaŋ sii nda alman ceeci a ma baa ni. ¹¹Sohō ay izoo, ni lakkaloo ma kani. Haya kul kaŋ n'a har, ay g'a tee, zama koyraa kul ga bay kaŋ woy atabiya hennakoyini ti ni. ¹²Cimi no, ay goo borey ra kaŋ ga hima ka ni zaa. Amma aru foo goo no kaŋ ga man war baaba-izetaray ra ka bisa agay. ¹³Sohō kani ne hala moo ma boo. Nda moo boo, ir ga kaa ka bay wala aroo din kaŋ ga man ni baaba-izetaray ka bisa agay, ga baa nga ma ni zaa jina. Nda a yadda, a boori, a m'a tee. Amma nda a si kan a se, ay ga žee nda Abadantaa kaŋ ga huna maŋoo kaŋ ay ga ni zaa. Kani hala moo ma boo.»

¹⁴Rutti cindi ka kani Bowazu cewey cire, amma a tun za alfazar. Bowazu si baa boro kul ma bay kaŋ woy kani no din ra. ¹⁵Waatoo kaŋ Rutti too koyyan Bowazu nee a se: «Ni sanfitoo kaa, de m'a dii ya ne.» Rutti n'a kaa, de Bowazu na orž kilo waranka (20) cine doori a ra, k'a jerandi a se. Woo banda ga, Bowazu koy hugey do.

¹⁶Waatoo kaŋ Rutti too hugey, nga nzuraa n'a hāa ka nee: «Ay izoo, taka foo ka tee?» Rutti na hayey kul filla a se kaŋ Bowazu n'i tee nga se. ¹⁷A yee ka nee Nawomi se kaŋ Bowazu nee nga se: «Rutti, n'si hima ka yee ni nzuraa do nda ni kabe kooney.» De a n'ay noo orž kaŋ ga too kilo waranka (20) cine. ¹⁸Nawomi nee Rutti se: «Dangay ka batu, ay izoo, hala ma dii hayey wey kul kokoroo, zama ay ga bay kaŋ Bowazu lakkaloo si kani nda a mana šennoo woo benandi hō zaaroo.»

^a3.4 Ka talfiyan wiri a ga.

Bowazu huga nda hayey kaŋ Elimelek buu k'i naŋ

4¹ Bowazu koy goro nongoo kaŋ ra koyraa borey ga marga kaŋ sii kala koyraa mijoo jeroo ga. Bowazu goo ma goro no din da, kaŋ aroo kaŋ ga man Rutti baaba-izetaray ra ka bisa a da ne ma kaa. Bowazu ciya a se ka nee: «Armaa aroo, kaa ka goro ne ra.» Aroo kaa, a goro Bowazu jeroo ga.² Woo banda ga, Bowazu na boro beeri woy (10) cee koyraa alwakiiley ra. A n'i gorandi i ma seede.³ Waatoo din Bowazu ŧelaj ka nee Rutti boro maanaa se: «Nawomi kaa ka hun Mowab, de sohō a ga baa nga m'ir armaa Elimelek faaroo kaŋ a buu k'a naŋ yeeti hugey borey affoo se.⁴ Ay baa ya ni bayrandi kaŋ, nda n'ga baa ma faaroo zaa ka huga nda a, m'a zaa koyraa alwakiiley nda borey kaŋ goo ne kul jiney ra. Nda n'ga bag'a, m'a zaa. Nda n'si bag'a mo, m'a har ya ne, ya bay. Zama nda n's'a zaa, kul agay ti boro maanaa kaŋ ga kaa ni dumaa ga kaŋ ga hima k'a zaa.» Aroo nee Bowazu se: «Ay g'a zaa.»⁵ Bowazu yee ka nee a se: «Nda n'na Nawomi faaroo zaa ka huga nda a, n'ga Rutti mo sanbu k'a hiiji kaŋ kaa ka hun a bande Mowab. Hala a ma hin ka duu iz'aru, kurpoo kaŋ buu maapoo masi dere.»⁶ Rutti boro maanaa nee Bowazu se: «Nda takaa woo no, ay tun a ga. Ay si faaroo zaa, ay si Rutti hiiji. Zama takaa woo ra ay zankey tuboo ra haya ga kaa ka hun. Agay hunday ngi zaayanoo si tee ya ne, i zaa ay dogoo ra.»

⁷ Zamanoo din Izirayel gandaa ra ngi alaadaa ti nda boro ga baa nga ma hayayan yeeti boro foo maapoo ga, wala ka huga nda hayayan cere se, affoo mma nga taami cala faa kaa k'a noo affaa se. Woo no ma cebe kaŋ waafakay tee.⁸ Woo se waatoo kaŋ Rutti boro maanaa nee Bowazu ma huga nda faaroo, kul a na nga taami cala faa kaa k'a noo Bowazu se.

⁹ Woo banda ga, Bowazu nee koyraa alwakiiley nda borey kul kaŋ goo no se: «Hō war ga seede kaŋ ay duu Nawomi ga Elimelek hayey kul kaŋ goo Kiliyoŋ nda Mahiloŋ maapney ga.¹⁰ Faaroo zaayanoo banda ga, Rutti kaŋ ti Mowab boro kaŋ Mahiloŋ buu k'a naŋ, ay g'a sanbu hiijay se. Takaa woo ra faaroo ga cindi bukaa borey maapney ga. De mo ize kaŋ Rutti n'a hay ga tee Mahiloŋ tubukaw, hala bukaa maapoo masi dere armey ra nda gandaa ra. War kul ga seede hō.»¹¹ Alwakiiley kaŋ cindi no din nda alžamaa kul tuuru Bowazu se ka nee: «Ir ga seede. Ir g'a ŋaaray Abadantaa ga, a ma albarka daŋ woyoo ra kaŋ ni ne k'a zaa. A ma tee Rašel nda Leya cine kaŋyaŋ ti Izirayel hugoo borey kul jaa! Ni almanoo ma boobo koyra-izoo ra kaŋ se i ga nee Efrata. De Abadantaa ma ni maapoo mo jer Betelehem koyraa ra.¹² Abadantaa ma ni noo ize boobo woyoo woo ga, hala ni hugoo ma beeri ka tee Peres kaŋ ti Žuda nda Tamar iz'aroo, wanoo cine.»

Bowazu hiiji Rutti; Obed hayyanoo

¹³ Bowazu na Rutti hiiji. Abadantaa doonandi Rutti se, a tee boro hinka. A duu nga boŋ, a duu iz'aru.¹⁴ Waatoo kaŋ woo tee Betelehem woyey nee Nawomi se: «Albarka ma bara Abadantaa se kaŋ na ni noo talfikaw hō! Irkoy ma ni haamaa noo maa Izirayel gandaa ra.¹⁵ Zankaa woo ga ni hunaroo noo addalil. A ga ni faaba ni ženyanoo ra, zama ni nzura woyoo kaŋ ga hanse ka baa ni ka duu ma ne izoo woo. Ni nzuraa woo bisa ma ne iz'aru boro iyye.»¹⁶ Nawomi na zankaa taanaa zaa nga gandoo ra. Nga no ka zankaa biiri.¹⁷ Nawomi taalamma woyey, nongoo kul ra i nee cere se: «War ga bay kaŋ Nawomi duu iz'aru.» De i na zankaa maapoo daŋ Obed. Waatoo kaŋ Obed beeri, a duu iz'aru kaŋ a na maapoo daŋ Yišay. Yišay woo, nga ti Dawda baabaa.

Dawda kaagey

¹⁸ Kaagey kaɗ ga Dawda hun maɗney ti wey, k'a zaa za Peres ga. Peres ti Hesroɗ baabaa; ¹⁹ Hesroɗ ti Ram baabaa; Ram ti Aminadab baabaa; ²⁰ Aminadab ti Nahišoɗ baabaa; Nahišoɗ ti Salmuni baabaa; ²¹ Salmuni ti Bowazu baabaa; Bowazu ti Obed baabaa; ²² Obed ti Yišay baabaa; Yišay ti Dawda baabaa.